

УДК 378.1

Тищенко В.М., доктор філософії, професор ©*Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького*

ЛІДЕРИ ДИРЕКТОРІЇ

Україна, пізня осінь 1918-го... Збігають останні дні гетьманування Павла Скоропадського. Кавалерійський красень-генерал, герой Світової війни 1914-1918 років, колишній ад'ютант останнього російського імператора Ніколая II, постать колоритна, суперечлива і трагічна, – Павло Скоропадський ще не знає (на відміну від нас, нинішніх), що через якихось три тижні, 14 грудня 1918 року, він напише останні свої гетьманські слова: “Я, гетьман усієї України, на протязі семи з половиною місяців прикладав усіх своїх сил, щоб вивести край з того тяжкого становища, в яким він перебуває. Бог не дав мені сил справитися із цим завданням, і нині я, з огляду на умови, які тепер склались, керуючися виключно добром України, відмовляюсь від влади”.

Ще не знає тоді колишній російський генерал і український гетьман, що зовсім скоро він в одязі німецького офіцера з допомогою справжніх німецьких офіцерів потай залишить Україну. Залишить назавжди. Не знає малоросійський поміщик і російський дворянин Павло Петрович Скоропадський, що проживе ще досить довго, 27 років, в еміграції, в Німеччині і загине (ну, як же знову не згадати оту дивовижну, незбагненну людську долю), – загине у самому кінці Другої світової війни від однієї з останніх бомб, скинутих з американської “літаючої фортеці” Б-17 із милим веселеньким мишенятком Міккі Маусом, намальованим на гігантському фюзеляжі...

Все у Божому світі має початок і кінець. Все, окрім самого Бога. Початок генерал-лейтенанта Скоропадського як гетьмана України був 29 квітня 1918-го. Кінець – 14 грудня того ж року. 230 днів. Багато це, чи мало? Яка державницька якість тих днів? Відповідь на ці питання продовжує давати Історія. Але знаємо, мабуть, найголовніше: конфлікт між гетьманським урядом та багатомільйонним українським селянством, конфлікт, детонатори якого були закладені вже в перших відверто пропоміщицьких законах Скоропадського, досяг свого апогею саме пізньої осені 1918 року. Назрівало народне повстання.

Кожне повстання, кожна революція здійснюються масами. Але направляються маси особою або особами, які наділені даром, – він може бути і позитивним, і негативним, залежно від задумів, засобів і результатів, – даром управляти масами, підпорядковувати їх своїй політичній та соціальній волі.

Симон Петлюра і Володимир Винниченко були Постатями з великої літери. Потужний розум, всебічні знання, твердий характер, добра орієнтація в політичних лоціях – визначили для них саме те місце, звідки повинен був

прокладатися курс антигетьманського руху. Таким місцем стала навічно вписана в нашу історичну пам'ять Директорія.

Володимир Винниченко (Голова), Симон Петлюра, Федір Швець, Опанас Андрієвський, Андрій Макаренко. Саме вони 14 листопада 1918 року створили Директорію.

Відаючи належне усьому її складу, зупинимось у нашому есе на двох: на Симоні Петлюрі та Володимирі Винниченку.

Коли читаєш твори цих видатних українців, то буквально фізично відчуваєш їх пристрасну любов до Батьківщини. Симон Петлюра та Володимир Винниченко – унікальні особистості, унікальні хоча б тому, що унікальним і неповторним є шлях кожного з першопроходців.

Петлюра і Винниченко по суті першими очолили на Україні БОРотьбу за реальну владу. Вони сформувавши для цього збройні сили, і привели їх до перемоги над зовсім непоганими професіоналами Скоропадського. Пригадаймо хоча б твори Михайла Булгакова, який знав і любив Україну, – і ми переконуємося у точності попереднього речення.

Воїни Симона Петлюри, Володимира Винниченка і, звісно ж, Євгена Коновальця перемогли не боягузів, не дурників і не невдах. Чого варта перемога над таким противником?! Ні, перед вояками Директорії був ворог, який умів усе: нападати, захищатися, влучно стріляти, атакувати смерчем кавалерійських фаланг. Перемогти такого ворога – честь і слава для переможців.

Збройні сили Директорії заслужили тоді і честь, і славу. Бій під Мотовилівкою 18 листопада 1919 року став одночасно і кульмінацією, і розв'язкою збройного протистояння Скоропадський – Директорія. Добірний офіцерський полк, де були і повного банту Георгієвські кавалери, що отримали всі чотири Хрести на фронтах Першої світової, – цей полк не витримав і відступив. Кращого за нього у Скоропадського не було.

І нехай хтось спробує посперечатися з очевидним, здивовано знизувати перед ним плечима. Очевидним є те, що син полтавського візника, колишній учень Полтавської духовної семінарії, колишній вчитель, колишній бухгалтер і колишній журналіст Симон Петлюра виявив найголовніший свій талант зовсім в іншій сфері – полководському мистецтві. Головний отаман військ Української Народної Республіки виправдав перед сучасниками і нащадками даровану йому Обставинами місію. Виправдав, наскільки це було в його силах, в людських можливостях взагалі.

На початку вже згадувалося про твори Симона Петлюри та Володимира Винниченка. Є можливість прочитати їх всі. Принаймні, ті всі, що у нас опубліковані. Але кожен раз, коли відкриваєш, здавалося б, вже знайомі сторінки, відчуття незвіданого виникає обов'язково.

Хочеться нагадати, що Симон Васильович Петлюра (1879-1926) був ще й публіцистом, майстром соціально-політичної полеміки. Слова-стріли з-під його пера не знали на обраній мішені горезвісного “молока”, не тулилися сором'язливо до середніх цифр, а били просто в десятку. Почитаймо і ще й ще

раз переконаємося, що високе слово цього сина України, її оборонця і патріота стоїть над кайданами, ешафотами і багнетами, тому що міцніше, дійовіше і довговічніше за них.

Директорія... Симон Петлюра... Володимир Винниченко... Нерозривний зв'язок імен і часу. Його величності Часу, який всіх і вся обов'язково ставить на своє місце.

Місце Володимира Винниченка в історії України було вакантним, поки на політичному небосхилі не засяяла ота зірка першої величини – сам Володимир Винниченко.

Доля Володимира Кириловича Винниченка (1880-1951) чи не найскладніша і не найсуперечливіша серед тих, хто становив у першій чверті ХХ століття політичну еліту української нації. Достатньо сказати, що він добровільно повернувся з еміграції у 1920 році і навіть був призначений заступником Голови Раднаркому УРСР. Але вже в цьому ж 20-ому знову виїхав за кордон, де і перебував до могили.

Значна особистість завжди шукає себе на цій землі. Шукає, як правило, протягом усього свого життя. Шукає прискіпливо і болісно. Посередність же адаптується до обставин легко і просто, моментально міняючи при цьому переконання, друзів, ідеї, висловлювання, прапори, Батьківщину. І серед тих “міняйл”, як водиться, найбільше “активних борців”, “принципових критиків” і галасунів.

Бог їм Суддя. А ми ж не судимо і, можливо, несудимі будемо.

Що ж до Володимира Винниченка, то як і кожну людину, а тим більше – політичного і державного діяча, – спробуємо пізнати його по ділах його, враховуючи при цьому, що у керівників вищого державного рангу слово також є ділом.

...18 грудня 1918 року, рівно через місяць після бою під Мотовилівкою, Директорія УНР урочисто вступає до Києва. Софіївський майдан заповнено вщерть. Молебні і військова панахида вражають своїм розмахом. Відкривається ще одна сторінка української історії. Серед тисяч і тисяч людей на видному почесному місці двоє, яких не можна не помітити і не можна не впізнати. Це Голова Директорії Володимир Винниченко і Головний отаман військ Української Народної Республіки Симон Петлюра.

Високий, стрункий, елегантний Винниченко серед п'яти членів Директорії чи не найбільш візуально сприйнятлива постать. Але здалеку не видно його очей – пронизливих, мудрих, іронічних і сумних одночасно. За свої 38 років Винниченко вже багато побачив, пізнав, зрозумів, відкинув, збагнув. Блискучий оратор, талановитий і знаний літератор, драматург. Понад 100 п'єс, оповідань, сценаріїв, 14 романів, багатюща публіцистика, сорок один том щоденникових записів – це загальний підсумок його творчості. Але вже тоді, у грудні 1918-го, чимало його творів побачили світ, оскільки друкувався він з 1902 року.

Отже, Директорія, як було сказано, почала свій столично-державницький шлях. Серед тих, хто генерував постанови, закони та ідеї Володимиру

Винниченку належить особливе місце. Він – сама енергія, рішучість, впевненість, дія.

23-28 січня 1919 року відбулася сесія Трудового Конгресу, який затвердив Акт злуки УНР і ЗУНР, проголошений 22 січня 1919 року в Києві.

На превеликий жаль, Володимиру Винниченку судилося бути у складі Директорії лише до лютого 1919 року. На жаль тому, що велетенський потенціал цієї обдарованої людини було використано на українській землі лише частково. Велика людина здатна на великий чин: 11 лютого 1919 року Володимир Винниченко залишає Директорію і передає всі свої повноваження Симону Петлюрі. Чи міг він тоді діяти інакше? Мабуть, ні: таким було рішення його Української Соціал-Демократичної Робітничої Партії.

Особиста трагедія виходу з української політичної орбіти відбувалася на тривожному загальному фоні розходжень щодо стратегії подальшої боротьби. Директорія вважала своїм головним ворогом більшовиків і Денікіна, а тому була готова на союз з Польщею. ЗУНР на чолі з Євгеном Петрушевичем свого ворога бачила в Польщі і не виключала союзу з Денікіним. Чим це все скінчилося, добре відомо: не стало ні УНР, ні Директорії, ні ЗУНР. Для керівників Директорії почалося життя в еміграції.

Для Винниченка це 31 рік. 31 рік на чужині. 31 рік роздумів, відчаю, надії. Його “Відродження нації”, “Заповіт борцям за визволення” – як вікопомні скрижалі нашої історії, яку за словами Володимира Винниченка “читати треба з бромом, ... це одна з нещасних, безглузких, безпорадних історій, до того боляче, досадно, гірко, сумно перечитувати, як нещасна, зацькована, зашарпана нація тільки те й робила за весь час свого державного (чи вірніше: півдержавного) існування, що одгризалась на всі боки... Уся історія – безупинний, безперервний ряд повстань, війн, пожарищ, голоду, набігів, військових переворотів, інтриг, сварок, підкопування. Чи не те саме стає тепер?”².

Гіркі слова. Страшні слова. Гнів, сум, нерви, безвихідь. Але...

Але давайте не погодимось (і надмірної сміливості тут навіть і не потрібно), не погодимось з Володимиром Винниченком. Хай простить відомий політик: наша історія не так вже й відрізняється по вказаних ним параметрах від багатьох європейських і неєвропейських історій. Прикладів і аргументів тут достатньо, не будемо їх перераховувати. Але наша історія – це наша історія. І сварити її, зриваючись на публіцистичний фальцет, мабуть, все ж не слід.

Повторимо відоме: *Historia est magistra vitae*. У цьому її найголовніша цінність і заслуга. Вона дійсно вчителька життя. І вчить вона добре. Решта – вже залежить від учнів. Хто ми: вічні двійчники, ледарі й нероби, чи розумні, старанні, здібні учні. Ось де сакраментальне питання нашого “Бути чи не бути?”, ось де відповідь на волення, на заломлені в розпачу руки, на кляте “нам не дали!!!” і на ще більш трикляте “нам дадуть...”.

Ніхто, ніколи і нічого нам не дасть. Та й чому, зрештою, **вони** (хай кожен їх бачить по-своєму) мусять нам щось давати? Ну, а якщо вже дадуть, то вони й

² Винниченко Володимир. Заповіт борцям за Визволення. – Київ: Криниця, 1991. – С. 122.

замовлять музику. Замовлять для нас такий таночок, що навряд чи в нації вистачить сил відтанцювати його до кінця.

Так от для того, щоб не довелося майбутнім дослідникам вітчизняної історії дійсно приймати під час своєї роботи бром, ми не повинні дозволити численним зарубіжним професійним залицяльникам вивести Україну на виснажливі смертельні підскоки, присідання і оберти під їх музику.

Вислів Винниченка “про бром”, який ми згадали у попередніх абзацах, знають і часто цитують майже всі. Але ж Винниченко говорив не тільки це. Почитаємо: “...Советський Союз так чи інакше розвалиться ... цьому розвалі будуть сприяти зовнішні чинники, ... ці чинники матимуть до певної міри силу вирішувати долю підсоветських народів. І з другого боку пам'ятаю, що є численні вороги української державності, які будуть напружувати всі свої сили, щоб ... роздерти Україну і шматками її торгуватись на інтернаціональному торжищі.”³

Коли сказано? У серпні 1949 року. Так, так – не 91-го, а саме 49-го. Перед чужими пророками колінкуємо, старанно і голосно вигукуємо їм “Слава!”, а своїх, трапляється, забуваємо. Чужі ж пророки-ментори повчають нас, як молодшокласників і навіть розмахом свого перста вказують нам на наших ворогів і на наших друзів.

В України немає постійних друзів і постійних ворогів. В України є лише постійні інтереси. Змінивши у попередньому реченні відомий британський вислів, прочитаємо його ще раз. І запам'ятаймо. Це безпрограшний політичний хід. А політика – це глобальна шахівниця, на якій деякі гротмейстери дають навіть сеанси одночасної гри. Так чому б нам, стародавньому європейському народу, не пройтися уздовж шахівниць далекого та близького зарубіжжя і перемагати, перемагати, перемагати, демонструючи філігранну майстерність своєї політико-дипломатичної думки?...

... Я не був на могилі Винниченка у далекому закутку французької провінції. Не судилося. Не поталанило.

Але я довго стояв на паризькій вулиці Расін біля колишньої книгарні Жільбер – на місці, де було вбито Симона Петлюру. Тут, 25 травня 1926 року пролунали оті сім – сім (!) пострілів Самуїла Шварцбарда: дві кулі у бруківку і п'ять в жертву.

Жертва і вбивця давно відійшли у вічність. Історія запам'ятала їх обох – як пам'ятає Авраама Лінкольна і Джорджа Бутса, Степана Бандеру і Богдана Сташинського, Джона Фіцджеральда Кеннеді і Лі Харві Освальда... Список цей можна значно подовжити.

Я стояв на вулиці Расін і пригадував слова Симона Петлюри: “А ти зневірений і втомлений, блукаєш серед цього бруду, чуток, провокацій, підлесливих обіцянок, котрі тільки розпорошують твої сили й розбивають дух твій. Зневір'ю, розчаруванню не може бути місця в час, коли на довгі літа вирішується

³ Винниченко Володимир. Заповіт... – С. 11.

твоя доля, твоє щастя і твій добробут. Тільки міць, єдність та тверде, непохитне стремління до повної незалежності й свободи може бути нашим побратимом...”⁴

Хто може сказати краще? Хто може сказати сучасніше?

Директорія, Симон Петлюра, Володимир Винниченко і сотні, тисячі інших знаних і безіменних борців за незалежну Україну, як Клаас у знаменитому романі Шарля де Костера, з нетлінних історичних гробниць стукають своїм попелом у наші серця, у нашу крихку духовність.

Прислухаємось. Вклонимося. Помовчимо. І, випроставшись, – гляньмо вперед. На румбі Історії нове століття і нове тисячоліття. Незбагнений, неосяжний океан часу. Що там, на тому фантастичному протилежному березі? Цього не знає ніхто. Але одне можна стверджувати: будь-яка відстань починається з першого кроку, з першого метра, з першої милі.

Рушаймо ж. Сміливіше. З Богом. Во Здравіє. Во Благо. Во Славу.

Література

Стаття є авторським матеріалом, частиною власної концепції, з найбільш повним висвітленням якої Шановні Читачі можуть, зокрема, ознайомитись у монографіях: *Тищенко В.М. У володіннях Логоса.* – Львів: Сполом, 2002. – 342 с.; *Тищенко В.М. Викладач вищої школи: феномен професії.* – Львів: Сполом, 2006. – 398 с. А також у навчальному посібнику: *Тищенко В.М. Лаконічна Україна.* – Львів: Сполом, 2009. – 320 с. (Гриф МОН).

Summary

Vadim Tyshchenko

*Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies
named after S.Z. Gzhytskyj*

LEADERS OF DIRECTORY

Every revolt, every revolution, is carried out the masses. But the masses are sent by a person, or persons which are provided with a gift – he can be and positive, and negative, depending on the projects of facilities and results, – by a gift to manage the masses, to subordinate them the political and social will.

Simon Petlyura and Vladimir Vinnichenko were Figures from a capital letter. A powerful mind, comprehensive knowledges, hard character, good orientation, is in political sailing directions, – defined for them exactly a that place, where the course of antihetman motion must was be laid from. By such place became forever entered in our historical memory of Directory.

Стаття надійшла до редакції 10.09.2010

⁴ Петлюра Симон. Статті. – Київ: Дніпро, 1993. – С. 180-181.